

Εμφύλιος πόλεμος

Συνέπειες στα άτομα και στους λαούς.

1/4/2014

ΦΡΑΝΤΖΟΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

**«Καὶ γὰρ πατὴρ παῖδα ἀπέκτεινε καὶ
ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀπεσπῶντο καὶ πρὸς
αὐτοῖς ἐκτείνοντο, οἱ δὲ τινες καὶ
περιοικοδομηθέντες ἐν τοῦ Διονύσου τῷ
ἱερῷ ἀπέθανον.»**

Θουκυδίδου Ιστορίαι, Βιβλίο ΙΙΙ, Κεφάλαιο 81, Στίχος 5

Σε αυτό εδώ το εδάφιο, ο Θουκυδίδης, με την εξαιρετική συγγραφική του δεινότητα, μας αποδίδει την ωμή όψη του εμφυλίου πολέμου στην Κέρκυρα, την περίοδο 428-427 π.Χ. ΄ μια εποχή σίγουρα ταραγμένη και αιματηρή, αφενός για το νησί, αφετέρου για ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο, ο οποίος βρίσκεται στα μέσα μιας σύγκρουσης κολοσσιαίων διαστάσεων ανάμεσα σε δυο υπερδυνάμεις: την Αθήνα, τη Σπάρτη και τους συμμάχους των πόλεων αυτών.

Μια σειρά συνωμοσιών, δολοφονιών, εξωτερικών παρεμβάσεων, πολιτικών αντιπαραθέσεων, έχουν οδηγήσει μια κατά τ΄ άλλα ουδέτερη ελληνική πόλη-κράτος σ΄ ετούτη την εφιαλτική κατάσταση. Οι συνέπειες ολέθριες για τους κατοίκους της Κέρκυρας, οι οποίοι, στα πλαίσια του άκρατου παραλογισμού, οδηγούνται σε πράξεις που είναι επάξιες του τίτλου της κτηνωδίας. Σφαγές μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας, δίπλα σε ιερά και σε ναούς ΄ η πλήρης παρακμή των ηθών, η πλήρης απώλεια οποιασδήποτε λογικής και καθαρής σκέψης. Οι άνθρωποι βυθίζονται στο αίμα των συμπολιτών τους, με τους οποίους άλλοτε συμβίωναν, για χάρη ενός πολέμου που άμεσα, τουλάχιστον, δε τους αφορά. Είναι εύλογο να αναρωτιόμαστε πώς είναι δυνατόν ο άνθρωπος να χάνει τόσο απήφιστα το μοναδικό του χαρακτηριστικό που τον διαχωρίζει από τα άγρια ζώα και να επιδίδεται σε τέτοιες ακρότητες.

Παράγοντες που μας ωθούν να ξεπεράσουμε τελικά τη λεπτή γραμμή αυτή μεταξύ λογικής και παράνοιας είναι αρκετοί και συνεχίζουν να εμφανίζονται διαμέσου της ιστορίας με μια ανησυχητική κανονικότητα. Γι΄ αυτό, λοιπόν, είναι απαραίτητο οι κυριότερες αιτίες των εμφυλίων πολέμων να αναλύονται, έτσι ώστε να υπάρξει μια πιο βαθειά κατανόηση των αποτελεσμάτων τους.

Τις περισσότερες φορές οι εμφύλιες συγκρούσεις δεν προκαλούνται παρά μετά από μια ανάμειξη κάποιας ξένης δύναμης ΄ ο εξωτερικός παρεμβατισμός οδηγεί συχνά σε μια αναζωπύρωση και γενίκευση των διάφορων κοινωνικών, πολιτικών ή φυλετικών μικροδιαφορών που υποβόσκουν στο εσωτερικό ενός κράτους. Υπερδυνάμεις της κάθε εποχής (Αθήνα, Σπάρτη, Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Η.Π.Α.), με σκοπό την εξυπηρέτηση των εκάστοτε ζωτικών συμφερόντων τους, προκαλούν εμφύλιες συρράξεις στο εσωτερικό μικρότερων κρατών (Κέρκυρα, Ελλάδα 1824 και 1944-49, Κορέα, Γιουγκοσλαβία, Συρία, Ουκρανία). Ενισχύουν, έτσι, τη θέση τους, ευνοώντας την επικράτηση της προσφιούς σε αυτούς πλευράς και επιβάλλουν ευκολότερα τον έλεγχό τους σε μια δεδομένη περιοχή.

Ειδικότερα, μεγάλοι ιδεολογικοί αντίπαλοι, κατά καιρούς, καταφέρνουν να σπάσουν τους δεσμούς που κρατούν ενωμένη μια κοινωνία με όπλα τους τον άκρατο φανατισμό και την προπαγάνδα. Ανοίγουν, έτσι, ένα ατελείωτο κύκλο αίματος, με παλαιότερες συγκρούσεις να δίνουν αφορμές για νέες, το μίσος να διαρκεί διαχρονικά, χωρίς φραγμούς. Μετά από επαναλαμβανόμενους εμφυλίους πολέμους, το να αναρωτηθούμε για το ποιος ευθύνεται τελικά, θα ήταν άσκοπο, εφόσον η μία πλευρά κατηγορεί την άλλη, έως ότου η αλήθεια και τα γεγονότα χάνονται πίσω από ένα κλίμα μίσους και συνωμοσιολογίας.

Αυτό που έχει πραγματική βαρύτητα και σημασία είναι οι συνέπειες του εμφυλίου σπαραγμού, γιατί, σε αντίθεση με τις αιτίες και τις αφορμές, τα αποτελέσματα του είναι πολύ πιο χειροπιαστά και καταλήγουν να επηρεάζουν τις τύχες των ατόμων και των λαών για εκτεταμένες χρονικές περιόδους.

Η πιο άμεση και πιο ορατή συνέπεια μιας οποιασδήποτε σύρραξης –εμφύλιας ή όχι– είναι, φυσικά, η απώλεια ανθρωπίνων ζωών. Κανένας πόλεμος σε ολόκληρη την ιστορία της ανθρωπότητας δεν έληξε ποτέ αναίμακτα. Υλικές και ψυχικές καταστροφές είναι επίσης αναπόφευκτες, με τις τελευταίες να επουλώνονται πολύ πιο δύσκολα και χρονοβόρα.

Όμως, ειδικότερα μια σύγκρουση στους κόλπους μίας κοινωνίας, ενός κράτους επισύρει συνέπειες βαρύτερες για τις αντιμαχόμενες πλευρές.

Πρώτα απ' όλα, ο φανατισμός, που καλλιεργείται πριν και κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, στοιχειώνει τους αντιπάλους για πολλές γενιές μετά το τέλος του πολέμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο αμερικανικός εμφύλιος πόλεμος για τον οποίον υπάρχουν ακόμα μικροδιαφωνίες ανάμεσα στους Αμερικανούς, δημιουργώντας μια διαφοροποίηση μεταξύ βορρά και νότου.

Σε πολλές περιπτώσεις, αυτός ο δογματισμός επιφέρει γρήγορα τον εθνικό διχασμό και μπορεί να καταλήξει και έως τη διάλυση ενός κράτους (Κορέα, Γιουγκοσλαβία). Η διχόνοια που σπέρνεται ακόμη και σε κράτη που παραμένουν ενωμένα (Ελλάδα), συνήθως οδηγεί σε ακρότητες και συγκρούσεις, βαριές ποινές για τους ηττημένους καθώς και σε πολιτική αστάθεια διαρκείας. Η επιβολή τυραννικού καθεστώτος που ωφελεί τη νικήτρια πλευρά αποτελεί κοινότυπη πρακτική για την «επόμενη μέρα».

Οι μετακινήσεις πληθυσμών, οι σφαγές και οι γενοκτονίες είναι επίσης φαινόμενα που παρατηρούνται σε εμφύλιες συρράξεις. Παράδειγμα τα αφρικανικά κράτη, τα οποία, εξαιτίας του κακού σχεδιασμού των συνόρων τους από τους πρώην αποικιοκράτες, μαστίζονται από συγκρούσεις μεταξύ των διάφορων φυλών.

Επιπλέον, υπάρχει μια τάση διάλυσης των οικογενειακών και των κοινωνικών δεσμών μετά και το πέρας της σύρραξης. Τρανή απόδειξη η Ελλάδα, όπου μέλη της ίδιας οικογένειας βρέθηκαν πολλές φορές αντιμέτωπα στη διάρκεια του πρόσφατου εμφυλίου. Αυτή η κατάρρευση των θεσμών μέσα στην κοινωνία καταστρέφει το κοινωνικό ιστό ανεπανόρθωτα. Το κράτος που εξέρχεται από μια εμφύλια σύγκρουση έχει πιθανώς χάσει την εθνική του κυριαρχία και καταλήγει έρμαιο εξωτερικών παρεμβάσεων, οι οποίες, όπως περιγράφηκε και παραπάνω, οδηγούν σε νέο κύκλο συγκρούσεων χωρίς τέλος, με νέες ακρότητες να λαμβάνουν χώρα και τη δημοκρατία και τη νομιμότητα να φαντάζουν μακρινά όνειρα. Πριν από λίγες μέρες στην Αίγυπτο καταδικάστηκαν σε θάνατο 529 μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας αποδεικνύοντας πως η δικαιοσύνη είναι κάθε άλλο παρά τυφλή όταν έχει προηγηθεί μια αιματοχυσία στο εσωτερικό ενός κράτους.

Η πιο σημαντική, όμως, συνέπεια του εμφυλίου πολέμου είναι, ίσως, το διαρκές κλίμα καχυποψίας που διαχέεται ανάμεσα στους ανθρώπους και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Οι

αντιπαλότητες και τα πάθη των προγόνων μας μετουσιώνονται στο σήμερα. Άτομα που έχουν γεννηθεί δεκαετίες ή ακόμα και αιώνες μετά τη σύγκρουση, φέρουν σημάδια της ` νοοτροπίες ξεπερασμένες και μίσος αξεπέραστο για τους συμπολίτες τους. Η λησμονιά και η συγχώρεση μοιάζουν μακρινά όνειρα έστω κι αν τα χρόνια έχουν διαδεχτεί το ένα το άλλο και όλοι οι άμεσα εμπλεκόμενοι έχουν πεθάνει.

Στην ίδια μας τη χώρα, ο εμφύλιος του '44-'49 αποτελεί ακόμη αντικείμενο συζητήσεων μεταξύ ατόμων διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων.

Εδώ θα ταίριαζαν και οι δύο εξής στίχοι από την Οδύσσεια του Ομήρου (ω' στίχοι 531-532):

**«Ίσχεσθε πτολέμου, Ίθακήσιοι, άργαλέοιο,
ὥς κεν άναιμωτί γε διακρινθῆτε τάχιστα.»**

**«Θιακοί, σταθείτε! Πια τον πόλεμο τον άγριο παρατάτε,
μιαν ώρα αρχύτερα αναίμακτα να χωριστείτε ως φίλοι!»**

Λόγια της Αθηνάς στον Οδυσσέα και στους συγγενείς των νεκρών μνηστήρων για ειρήνη...

Το έπος της Οδύσσειας συντέθηκε κατά πάσα πιθανότητα σε μια εποχή ταραγμένη, γεμάτη συγκρούσεις ανάμεσα στην αριστοκρατία και τους φυλετικούς βασιλιάδες της γεωμετρικής περιόδου. Αποτελεί λοιπόν μια έκκληση για ειρήνη, η οποία δεν εισακούστηκε ποτέ κι από κανέναν. Παρόμοιες εμφύλιες διαμάχες συνεχίστηκαν καθ' όλη την ιστορία της Ελλάδος (ολιγαρχικοί - δημοκρατικοί, αριστεροί - δεξιοί), και του πλανήτη (αστοί - αριστοκράτες, εργάτες - άρχουσα τάξη). Η βαθιά ριζωμένη-και λανθασμένη- αντίληψη, ότι η δική μας άποψη είναι η σωστή και πρέπει να επιβληθεί με κάθε τρόπο, οδηγεί, αργά ή γρήγορα, σε τέτοιες συγκρούσεις.

Αυτή είναι μια διαχρονική αλήθεια που ξεπερνά τα όρια μιας φυλής, ενός έθνους, ενός κράτους. Ο φανατισμός και η έλλειψη διεισδυτικότητας στη σκέψη μας, η μονόπλευρη προσέγγιση του σωστού και του λάθους οδηγούν σε μια διάσπαση μέσα στα πλαίσια της φυλής όλων μας ` της ανθρωπίνης.

Ο εμφύλιος πόλεμος μέσα από αυτό το πρίσμα δεν φαίνεται και τόσο διαφορετικός από το «συνηθισμένο». Τελικά, ίσως η διάκριση μεταξύ τους δεν είναι παρά πλαστή. Μια σύμβαση για να «νομιμοποιήσει» τις διεθνείς συρράξεις και να δικαιολογήσει τις ένοπλες παρεμβάσεις σε κράτη που σπαράζονται από το μίσος του εμφυλίου. Πολεμούμε το μίσος με μίσος, τη φωτιά με τη φωτιά, το θάνατο με το θάνατο.

Ένα σχήμα οξύμωρο. Μπορεί τελικά ο εμφύλιος να μη διαφέρει στο ελάχιστο από το διεθνή. Κάθε πόλεμος είναι εμφύλιος ` συμβαίνει ανάμεσα σε μέλη της ανθρωπότητας. Οι συνέπειες όλων ανεξάρητος των πολέμων είναι ίδιες. Το μόνο πράγμα που αλλάζει είναι ο τρόπος εξέτασης τους, ο οποίος είναι, δυστυχώς, όπως πάντα, υποκειμενικός.

Πᾶσα τε ιδέα κατέστη θανάτου

Πάγε να κλαις, κέτη του Ηραίου `
θεούς και δαίμονες πια, ανωφέλετα,

να μην επικαλείσαι.
Η Νέμεσις που σε περίμενε καιρό,
σταλμένη από θνητούς, τη μοίρα σου εκπληρώνει.

Στάσου -πατέρα- και κοίτα
το παιδί σου.
Απάνω σε βωμούς και σ' ιερά
κείται νεκρό.

Στάσου -πατέρα- και το παιδί
σου σκότωσες.
Από τα πάθη του πολέμου αυτού πώς
να γλιτώσεις;
Σαμπώς κι εσύ δε μέθυσες;
από τα λόγια
των ηγετών σου τα μεγάλα
κι απ' το αίμα,
που να, άλικο τρέχει στις σκάλες
των ναών.

Θρήνησε Γη για τα παιδιά σου
μητέρα όλων.
Σε καταράστηκαν μάρτυς θανάτου
μας αιώνια να είσαι.

Κι εσύ πού να 'ξερες
τι μίσος αθέλετα λευτέρωσες
τη μέρα που εποίησες
το γένος του ανθρώπου.

Θρήνησε τώρα, Γη, μητέρα όλων.
Το μίσος σ' αυτόν εδώ τον κόσμο,
η αγάπη, ακόμη δεν το ενίκησε.

ΤΕΛΟΣ